

Årsrapport 2023

Tillsynsavdelningen

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
2	Sammanfattning	3
3	Verksamheten under 2023	4
3.1	Särskilda tillsynsärenden.....	4
3.2	Förenklade tillsynsärenden.....	4
3.3	Remisser och beslut från JO, JK och SIN.....	5
3.4	Övriga ärenden	5
3.5	Projekt.....	6
3.6	Samverkan	6
4	Beslut av särskild betydelse	7
4.1	Särskilda tillsynsärenden.....	7
4.1.1	<i>En ansökan om tillstånd till hemliga tvångsmedel bör som huvudregel inte göras "i förtid" (sammanfattning 2023:01)</i>	7
4.1.2	<i>Om åklagares skyldighet att ge in förvarsbeslut till tingsrätten och att häva förvarsbeslut om fristen löper ut (sammanfattning 2023:2)</i>	8
4.1.3	<i>Granskning av motivering av beslut att lägga ned en förundersökning (sammanfattning 2023:3)</i>	9
4.2	Beslut från JO	11
4.2.1	<i>JO om ett beslag av en mobiltelefon</i>	11
4.2.2	<i>JO om hämtning av vittne till förhör</i>	11
4.2.3	<i>JO om enskilt anspråk</i>	12
4.2.4	<i>JO om rätten till kontakt med en privat försvarare</i>	13
4.3	Beslut från JK.....	13
4.3.1	<i>JK om långsam handläggning i ungdomsmål</i>	13

1 Inledning

Riksåklagaren har skyldighet att som högsta åklagare under regeringen verka för lagenlighet, följdriktighet och enhetlighet i åklagarnas rättstillämpning (3 § förordningen [2015:743] med instruktion för Åklagarmyndigheten). Riksåklagaren har också ansvar för att Åklagarmyndigheten meddelar de föreskrifter, allmänna råd och övriga riktlinjer och anvisningar som behövs för att uppnå enhetlighet och följdriktighet vid åklagarnas rättstillämpning (2 § åklagarförordningen [2004:1265], se även prop. 2004/05:26 s. 13 ff.).

Av bestämmelserna i 7 kap. 5 § rättegångsbalken följer att högre åklagare kan överta åklagaruppgifter och ändra lägre åklagares beslut. Dessa bestämmelser utgör grunden för högre åklagares rättsliga tillsyn. Den närmare regleringen av tillsynsverksamheten finns i Åklagarmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (ÅFS 2012:2) om rättslig tillsyn.

En fristående tillsynsfunktion vid Åklagarmyndigheten, tillsynsavdelningen, biträder riksåklagaren i dennes tillsynsarbete. Utgångspunkten är att tillsynen ska vara framåtsyftande och lärande och genom vägledning bidra till en förbättrad verksamhet. Varje år redovisar avdelningen en rapport som beskriver avdelningens verksamhet under föregående år.

I denna rapport sammanställs tillsynsavdelningens verksamhet under 2023.

Stockholm den 22 februari 2024

Henrik Rasmusson
Tillsynschef

2 Sammanfattning

En stor del av tillsynsavdelningens verksamhet består i att handlägga särskilda och förenklade tillsynsärenden och att hantera remisser från de externa tillsynsorganen Riksdagens ombudsmän (JO), Justitiekanslern (JK) och Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden (SIN). Under 2023 har det vid avdelningen inletts sammanlagt 36 särskilda och förenklade tillsynsärenden (se avsnitt 3.1 och 3.2). Från de externa tillsynsorganen har det kommit in 38 remisser under året (se avsnitt 3.3).

Tillsynsavdelningen har vidare under året handlagt cirka 1 100 andra ärenden, däribland överprövningsärenden, ärenden om klagomål mot åklagare och anmälningar om brott i tjänsten av domare och andra särskilda befattningshavare (se avsnitt 3.4). Vissa av dessa ärenden var s.k. samlingsärenden eller ärenden där parten upprepade gånger under året inkommit med nya skrivelser, vilka fortlöpande krävt nya beslut.

I årsrapporten sammanställs ett antal tillsynsbeslut från riksåklagaren samt redogörs kortfattat för några beslut av JO och JK som bedöms vara av särskild betydelse (se avsnitt 4).

3 Verksamheten under 2023

3.1 Särskilda tillsynsärenden

I ett särskilt tillsynsärende gör riksåklagaren en ingående granskning av åklagares handläggning av en viss fråga i ett enskilt ärende och fattar därefter ett beslut som kan innehålla vägledande uttalanden.

Under 2023 har 31 särskilda tillsynsärenden inletts. Det är fler än under 2022 och lika många som 2021 (18 under 2022, 31 under 2021). Riksåklagaren har under året fattat beslut i 20 ärenden (19 under 2022 och 24 under 2021). Ärendena har bl.a. rört hantering av restriktioner, skyddade kontaktuppgifter, åtal, frihetsberövanden och hemliga tvångsmedel. Även ärenden gällande handläggning av kvarstad och kontaktförbud har förekommit. I 4 ärenden har det fattats beslut om att avsluta ärendet utan vidare granskning (4 under 2022). Under 2023 har det även beslutats att särskilda tillsynsärenden inte ska inledas i 14 ärenden, vilket är lika många som föregående år (14 under 2022). En anledning till att ett särskilt tillsynsärende inte inleds kan vara att förundersökning inletts och åklagaren delgetts misstanke om brott eller att felaktigheten ligger mer än två år tillbaka i tiden. I en sådan situation ska som huvudregel särskild tillsyn inte inledas.

De flesta ärenden har överlämnats till tillsynsavdelningen från Utvecklingscentrum eller från kammarchefen. Några ärenden har initierats av tillsynsavdelningen genom bevakning av media. Det har också förekommit att särskilda tillsynsärenden har inletts med anledning av uppgifter i klagomålsärenden.

3.2 Förenklade tillsynsärenden

I ett förenklat tillsynsärende gör riksåklagaren en förenklad granskning av åklagares handläggning av en viss fråga i ett enskilt ärende. Som huvudregel används det förenklade förfarandet för handläggningsåtgärder avseende preskriberade brott, brister i handläggningen av beslag och brister i diarieföring. Granskningen avslutas med ett kort beslut av riksåklagaren där bristen i handläggningen noteras.

Antalet förenklade tillsynsärenden under 2023 har minskat något jämfört med tidigare år. Under 2023 har 5 ärenden om förenklad tillsyn inletts (8 under 2022). Riksåklagaren har fattat beslut i 7 ärenden (6 under 2022). Ärendena har framför allt handlat om att åtal har väckts för preskriberade brott. Ärendena har överlämnats till tillsynsavdelningen från främst kammarchefen.

3.3 Remisser och beslut från JO, JK och SIN

Antalet remisser till Åklagarmyndigheten/riksåklagaren under 2023 är högre än föregående år (38 under 2023, 22 under 2022).

Under 2023 har 7 remisser kommit in från JO (4 under 2022). Dessa har bl.a. avsett handläggning av beslag, hantering av brev försändelse, beslut om hämtning till förhör, publicering av uppgifter i media och hantering av privat försvarare. JO har under året fattat beslut i 8 ärenden där Åklagarmyndigheten lämnat yttrande (9 under 2022).

Från JK har 30 remisser kommit in till Åklagarmyndigheten under 2023 (18 under 2022). Remisserna har avsett skadestånd. Frågorna i remisserna har bl.a. handlat om långsam handläggning, hantering av beslag, beslut om avspärning och beslut om kvarstad. De har också handlat om hantering av material från hemlig övervakning och delgivning av misstanke om brott med en inte straffmyndig misstänkt person. Under 2023 har JK fattat beslut i 14 ärenden där Åklagarmyndigheten lämnat yttrande (17 under 2022). I några av dessa tillerkändes sökanden skadestånd att betalas helt eller delvis av Åklagarmyndigheten (några även under 2022).

Det har kommit in 1 remiss från SIN under 2023, under 2022 kom det inte in någon remiss från SIN. Under 2023 har SIN i ett antal beslut gjort uttalanden efter granskningar av dels ärenden vid Åklagarmyndigheten under en viss tid, dels vissa ärenden vid enskilda åklagarkammare. Uttalandena har inte föranlett riksåklagaren att inleda någon uppföljning av vilka åtgärder som vidtagits på den granskade kammaren och i myndigheten efter SIN:s uttalanden med beslut.

3.4 Övriga ärenden

Utöver tillsynsärenden och remisser från JO, JK och SIN handlägger tillsynsavdelningen även andra ärenden. Totalt har omkring 1 100 sådana andra ärenden kommit in till avdelningen under 2023 vilket är i nivå med föregående år. I flera av ärendena har det efter beslut begärts omprövning av beslutet, en eller flera gånger.

När det är fråga om s.k. faktiska skador är det riksåklagaren och inte JK som handlägger skadeståndsanspråk. Under 2023 har 1 sådant ärende handlagts vid tillsynsavdelningen, under 2022 har inget sådant ärende handlagts.

Om ett beslag hävs och egendomen är förstörd eller såld enligt lagen (1958:205) om förverkande av alkohol m.m. är det åklagare som beslutar om ersättning. Eventuell ersättning ska betalas ut av Länsstyrelsen. Under 2023 har inget sådant ärende handlagts vid tillsynsavdelningen.

Verksamheten vad gäller överprövningar av åklagarbeslut sker huvudsakligen vid Utvecklingscentrum respektive överåklagarens kansli vid Ekobrottsmyndigheten. Det finns möjlighet till överprövning även hos riksåklagaren. Som huvudregel tar riksåklagaren dock inte upp ärenden till prövning i sak när ett beslut har prövats vid Utvecklingscentrum eller vid Ekobrottsmyndigheten. Under 2023 inkom 466 ärenden till riksåklagaren med begäran om överprövning. Siffran är ungefär densamma som under 2022 och 2021. Inget ärende togs upp till prövning i sak.

Tillsynsavdelningen handlägger vidare anmälningar mot vissa domare. Riksåklagaren är ensam allmän åklagare vad gäller brott som begåtts i utövningen av tjänsten eller uppdraget som domare i tingsrätt eller hovrätt.

Ärenden om brott i tjänsten av åklagare eller annan anställd vid Utvecklingscentrum eller vid huvudkontoret vid Ekobrottsmyndigheten handläggs av riksåklagaren, om riksåklagaren inte bestämmer annat.

Vidare handlägger tillsynsavdelningen jävsärenden, ärenden om påskyndande av handläggningen och klagomålsärenden. Klagomålsärenden är ärenden där det görs gällande att åklagare har handlat felaktigt i samband med arbetet och som inte handlar om brott av åklagaren, överprövning, att ett pågående ärende ska påskyndas eller jäv.

Om någon gör ett stort antal anmälningar om brott eller i stor omfattning påkallar tillsyn rörande enskilda fall kan, om det är lämpligt, beslut fattas om handläggning i särskild ordning. Det innebär att samtliga skrivelser från personen ska lämnas över till tillsynsavdelningen för ställningstagande till om ärendet ska handläggas av riksåklagaren eller av någon annan. Under 2023 har 16 personer varit föremål för handläggning i särskild ordning (14 personer under 2022).

Därutöver har ytterligare ett antal personer som löpande under året inkommit med ett stort antal skrivelser, som fortlöpande krävt nya beslut, hanterats av avdelningen i s.k. samlingsärenden för 2023. I flera fall har det rör sig om en större mängd skrivelser varje vecka.

3.5 Projekt

Under 2023 har tillsynsavdelningen genomfört en ändring i ÅFS 2012:2 om rättslig tillsyn.

3.6 Samverkan

Avdelningen har under året haft samverkansmöten med Justitiekanslern, Ekobrottsmyndigheten, Särskilda åklagarkammaren och ett nätverk för myndigheter gällande frågor om visselblåsning.

4 Beslut av särskild betydelse

4.1 Särskilda tillsynsärenden

Om ett särskilt tillsynsärende innehåller en frågeställning där vägledning saknas eller inte har lämnats under de senaste åren finns det ofta behov av att publicera beslutet. Publicering kan också ske om ärendet annars är av allmänt intresse. Riksåklagarens beslut i särskilda tillsynsärenden publiceras på Rånet i sammanfattning och med angivande av år och löpnummer, t.ex. 2023:1. Under 2023 har följande sammanfattningar publicerats.

4.1.1 En ansökan om tillstånd till hemliga tvångsmedel bör som huvudregel inte göras ”i förtid” (sammanfattning 2023:01)

Bakgrunden var i korthet följande. En åklagare ansökte den 8 februari 2023 vid tingsrätten om tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation. Av ansökan framgår att den begärda tillståndsperioden var 11 februari–10 mars 2023. Tingsrätten beslutade den 8 februari i enlighet med ansökan. Den 10 februari underrättades åklagaren av polisen om att beslutet inte gick att verkställa på grund av att tillståndsperioden var längre än trettio dagar. Åklagaren hävde beslutet samma dag.

I beslutet har riksåklagaren uttalat följande framtida vägledning.

Av 27 kap. 21 § första och andra stycket rättegångsbalken följer att rätten i ett beslut om tillstånd till hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bl.a. ska ange vilken tid tillståndet avser. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt. När det gäller tid som infaller efter beslutet får tiden inte överstiga en månad från dagen för beslutet.

Av 1 § lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid framgår bl.a. att, när tid enligt lag ska räknas efter månad, ska dagen för slutdag anses vara den dag som genom sitt tal i månaden motsvarar den dag från vilken tidräkningen börjar. Månaden räknas alltså alltid från dagen för beslutet.

Det finns inga uttryckliga lagkrav på när rätten ska pröva en ansökan om hemliga tvångsmedel men det ligger i ärendetypens natur att det ska ske skyndsamt. Det innebär att rätten som regel beslutar samma dag som en ansökan kommer in. Vid sin prövning har rätten att utgå från det aktuella utredningsläget, vilket naturligtvis snabbt kan förändras. Det är mot den bakgrunden viktigt att meddelade tillstånd inte står öppna längre än nödvändigt (jfr prop. 1988/89:124 s. 55).

Det är rättens ansvar att pröva de lagliga förutsättningarna för ett beslut om tillstånd till hemliga tvångsmedel men åklagare ska alltid upprätta ansökningar om hemliga

tvångsmedel i enlighet med gällande lagstiftning och vara uppmärksamma på underlaget från polisen (jfr JO 1991/92 s. 25, Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, femte upplagan, s. 587 och Riksåklagarens tidigare publicerade tillsynsbeslut på Rånet, bl.a. 2019:11, 2019:04, 2018:12, 2018:08).

Det anförda innebär att en ansökan om tillstånd till hemliga tvångsmedel för tid som infaller efter rättsens beslut inte bör göras ”i förtid”. Åklagare som ansöker om hemliga tvångsmedel för tid som infaller efter rättsens beslut bör därför som huvudregel datera tillståndsperioden från och med det datum när ansökan ges in till rätten och slutdatum för perioden får aldrig sättas längre än en månad från periodens början.

4.1.2 Om åklagares skyldighet att ge in förvarsbeslut till tingsrätten och att häva förvarsbeslut om fristen löper ut (sammanfattning 2023:2)

Bakgrunden var i huvudsak följande. I en förundersökning avseende penningtvättsbrott beslutade åklagaren att ta kontomedel om 180 000 kr i förvar. Åklagaren väckte åtal för penningtvättsbrott och i stämningsansökan framställde åklagaren ett yrkande om kvarstad på så mycket av den misstänkta personens egendom att 180 000 kr kunde antas bli täckt vid utmätning. Det framgick inte av framställningen om kvarstad, eller av stämningsansökan i övrigt, att det fanns ett beslut om förvar. Framställningen om kvarstad prövades inte inom fyra dagar från att framställningen kom in till tingsrätten. Åklagaren noterade att fristen hade löpt ut men vidtog ingen åtgärd. När åklagaren fick kännedom om att framställningen skulle prövas i samband med huvudförhandling flera veckor efter att den lämnats in till tingsrätten hävde hon förvarsbeslutet och återkallade framställningen om kvarstad.

I beslutet har riksåklagaren uttalat följande framtida vägledning.

Av 26 kap. 1 § rättegångsbalken (RB) framgår att om någon är skäligen misstänkt för brott och det skäligen kan befaras, att han genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller annorledes undandraget sig att betala bl.a. skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom, får förordnas om kvarstad på så mycket av hans egendom att fordringen kan antas bli täckt vid utmätning. Av 2 § 4 stycket följer att om en fråga om kvarstad väcks ska förhandling därom äga rum så snart det kan ske.

Enligt 3 § får åklagaren i avvaktan på rättsens beslut om kvarstad ta egendom i förvar. Av 4 § första stycket framgår att om åklagaren har tagit egendom i förvar, ska han eller hon så snart som möjligt och senast fem dagar därefter, till rätten ge in en framställning om kvarstad. Görs inte en sådan framställning, ska egendomen omedelbart återställas. Av andra stycket framgår att när en framställning har kommit in, ska rätten så snart som möjligt och, om det inte finns något synnerligt hinder mot

det, senast inom fyra dagar därefter hålla en sådan förhandling som avses i 2 §. Om huvudförhandling sätts ut att hållas inom en vecka sedan framställningen kom in och rätten inte anser att det behöver hållas en särskild förhandling, får framställningen dock prövas vid huvudförhandlingen.

Om egendom har tagits i förvar ska detta anges i framställningen om kvarstad och protokollet över förvaret ska bifogas (se Rättslig vägledning 2021:9, Brottutbyte, förvar och kvarstad, avsnitt 4.5.2, och Lathund – Hantera förvar och kvarstad i Cåbra).

För det fall egendom har tagits i förvar ska tingsrätten som huvudregel pröva frågan om kvarstad inom fyra dagar. En åklagare kan inte anses ha någon skyldighet att i varje enskilt fall kontrollera att tingsrätten prövar en framställning om kvarstad inom den lagstadgade fristen. Däremot ankommer det på åklagaren att häva ett förvarsbeslut så snart denne uppmärksammar att fristen löpt ut (jfr NJA 2017 s. 842). Observera att det faktum att ett förvarsbeslut har hävts formellt inte utgör något hinder mot att domstolen ändå prövar en framställan om kvarstad.

4.1.3 Granskning av motivering av beslut att lägga ned en förundersökning (sammanfattning 2023:3)

Bakgrunden var i huvudsak följande. I en förundersökning som åklagaren ledde avseende brott i parrelation hade MM anmält NN för bl.a. grov kvinnofridskränkning, misshandel vid ett flertal tillfällen och olaga hot vid ett flertal tillfällen. NN var även misstänkt för barnfridsbrott avseende parternas gemensamma barn. I samma förundersökning hade NN anmält MM för bl.a. misshandel vid ett flertal tillfällen samt misshandel och barnfridsbrott avseende parternas gemensamma barn.

I juni 2023 lade åklagaren ned samtliga misstankar mot NN. Som skäl angavs att det inte längre fanns anledning att fullfölja förundersökningen. I den närmare motiveringen, som var identisk för samtliga brottsmisstankar trots att brotten avsåg olika händelser och var begångna mot olika målsäganden, angavs bl.a. namnen (för- och efternamn) på en av målsägandena och NN. Vidare lämnades uppgift om att NN hade varit misstänkt för brott mot två av barnen. Samma dag lade åklagaren ned samtliga misstankar mot MM. Som skäl angavs att det inte längre fanns anledning att fullfölja förundersökningen. I den närmare motiveringen, som även i detta fall var identisk för samtliga brottsmisstankar trots att brotten avsåg olika händelser och var begångna mot olika målsäganden, angav åklagaren bl.a. vad barnen uppgett i förhör.

I beslutet har riksåklagaren hänvisat till riksåklagarens tidigare vägledande uttalanden i tillsynsbeslut 2018:03, som publicerades på Rånet den 4 juni 2018. Av tillsynsbeslutet, som alltjämt gäller, framgår i huvudsak följande. Det finns inte någon författningsstadgad skyldighet för åklagare att skriftligen motivera beslut om att lägga ned en förundersökning eller beslut om att inte väcka åtal. Det finns dock

en sedan länge etablerad praxis att åklagare skriftligen motiverar sådana beslut. Ofta används standardiserade, kortfattade motiveringar som tillhandahålls i Cåbra. I andra fall skrivs en motivering i fritext i Cåbra.

Denna praxis har goda skäl för sig. Åklagare bör lämna en motivering av sådana beslut. Många gånger är det lämpligt att använda beslutsmallarna i Cåbra, som är avsedda att utgöra ett stöd för åklagarna och är utformade på ett enhetligt och tydligt sätt. I vissa fall kan det vara lämpligare att lämna en mer utförlig och individualiserad motivering. En sådan kan ibland behöva lämnas när ett beslut innefattar komplicerade rättsliga bedömningar. Vidare kan en sådan motivering behöva lämnas t.ex. i vissa särskilda fall där en utredning har väckt stor uppmärksamhet eller där det annars av starka allmänna hänsyn eller hänsyn till enskilda personers intressen framstår som ändamålsenligt att åklagaren redovisar sitt ställningstagande på ett fylligare sätt. Att en utförligare och individualiserad motivering används i sådana situationer ger uttryck för att åklagare så långt det är möjligt tillgodoser parternas, och i förekommande fall, andra personers behov och önskemål om att förstå besluten och ger också en transparens i beslutsfattandet. I vissa ärenden kan en sådan motivering även medföra att en målsägande avstår från att begära överprövning av ett beslut enbart av det skälet att han eller hon inte förstår beslutet. Så kan t.ex. vara fallet vid beslut som rör brott i parrelation.

När det gäller utformningen av en individualiserad motivering bör åklagare beakta följande. Motiveringen bör normalt inte innehålla någon redogörelse för vad olika personer har uppgett under utredningen och inte heller någon direkt redovisning av hur olika utsagor har vägts mot varandra eller hur åklagaren ser på frågan om olika personers trovärdighet. Namn på personer som förekommer i förundersökningen bör inte anges i beslutsmotiveringen. Vidare bör inte beröras andra frågor än sådana som det ankommer åklagaren att ta ställning till, t.ex. bör inte anges hur åklagaren ser på lämpligheten av ett visst beteende. Formuleringar som tyder på en kvardröjande brottsmisstanke mot en viss person bör också undvikas (se t.ex. JO:s beslut den 8 oktober 2009, dnr 1208-2008) liksom nedsättande eller klandrande omdömen.

Vid utformningen av en beslutsmotivering är det viktigt att beakta de sekretessregler som gäller beträffande ett beslut och innehållet i ett beslut. I de allra flesta fall gäller inte sekretess för uppgifter som tas in i beslut. Exempelvis upphör sekretess till skydd för enskilds hälsa eller sexualliv och sekretess till skydd för enskilds personliga och ekonomiska förhållanden om uppgiften tas in i ett beslut (21 kap. 1 § andra stycket 3 och 35 kap. 6 § 1 offentlighets och sekretesslagen). Om åklagaren inte beaktar detta kan det få till följd att åklagaren genom sin beslutsmotivering, röjer uppgifter som omfattas av sekretess.

I sammanhanget kan nämnas att en handläggare som mottar en begäran om att få del av ett sådant beslut regelmässigt kan lämna ut beslutet utan att kontrollera saken med en åklagare (jfr. Rättslig vägledning 2022:33 När enskilda vill ha ut handlingar eller uppgifter om våra brottmålsärenden – En vägledning för handläggare).

Vad gäller vissa typer av brott finns ytterligare vägledning i Åklagarmyndighetens handbok Handläggning av brott i nära relation (Utvecklingscentrum Göteborg, uppdaterad i juli 2017). Där framgår bl.a. att det är angeläget att åklagare vinnlägger sig om att göra sig förstådda och därför inför varje beslut gör en bedömning av behovet av en individualiserad beslutsmotivering.

4.2 Beslut från JO

Under 2023 har JO meddelat fyra beslut som tillsynsavdelningen bedömt vara av särskild betydelse för Åklagarmyndigheten. Besluten har publicerats på Rånet i sammanfattning.

4.2.1 JO om ett beslag av en mobiltelefon

En mobiltelefon hade tagits i beslag i en förundersökning om bl.a. grov kvinnofridskränkning. Som grund för beslaget angavs att mobiltelefonen bedömdes ha betydelse för utredningen av brottet. När åklagaren väckte åtal var mobiltelefonen fortfarande i beslag och överlämnad till polisen för upplåsning eftersom den misstänkta personen inte hade velat lämna ut koden till telefonen. Åklagaren framställde inte något yrkande om att beslaget av mobiltelefonen skulle bestå efter tingsrättens dom, varken i samband med åtals väckande eller vid huvudförhandlingen i målet. Tingsrätten meddelade dom utan att pröva om beslaget av mobiltelefonen skulle bestå.

JO uttalade att det av utredningen framgick att åklagarens avsikt varit att beslaget av mobiltelefonen skulle bestå till dess domen fått laga kraft och att åklagaren under sådana förhållanden var skyldig att framställa ett yrkande om det. JO konstaterade att handläggningen varit felaktig i denna del och uttalade kritik mot åklagaren.

4.2.2 JO om hämtning av vittne till förhör

Bakgrunden var att en åklagare i en förundersökning avseende sexualbrott mot barn hade beslutat att hämta ett vittne till förhör då det skäligen kunde befaras att vittnet skulle undanröja bevis eller på annat sätt försvåra utredningen om han kallades till förhöret (kollusionsfara). De omständigheter som legat till grund för beslutet var att det var fråga om misstanke om allvarlig brottslighet, att det fanns ytterligare en misstänkt i utredningen utöver den person som var häktad och att målsäganden vid tidpunkten ännu inte var identifierad. Vidare fanns det i utredningen chattar mellan den häktade personen och vittnet och det hade även förekommit penningtransaktioner dem emellan vid tiden för den misstänkta brottsligheten som behövde utredas.

I beslutet uttalar JO följande. Hämtning är en ingripande åtgärd för den enskilde. För att hämta någon till förhör som inte är misstänkt för brott, t.ex. ett vittne, krävs

att flera förutsättningar är uppfyllda. Regleringen ger uttryck för att stor restriktivitet ska iakttas och hämtning av ett vittne får ses som ett undantagsfall. Om den misstänkta brottsligheten ligger långt tillbaka i tiden kan inte minst frågan om proportionalitet kräva särskilt noggranna överväganden.

Med beaktande av omständigheterna i det aktuella fallet och det utrymme som finns att göra olika bedömningar godtas slutsatsen att det skäligen kunde befaras att vittnet skulle undanröja bevis eller på annat sätt försvåra utredningen om han kallades till förhöret. Det samma gäller bedömningen att det var av särskild vikt att vittnet hämtades till förhöret och att åtgärden var proportionerlig. Inte heller i övrigt har det kommit fram något som medför att hämtningsbeslutet inte var godtagbart.

Sammanfattningsvis finner JO ingen anledning till någon kritik för att vittnet hämtades till förhör utan föregående kallelse.

4.2.3 JO om enskilt anspråk

Bakgrunden var att en målsägande i en förundersökning om misshandel hade framställt ett skadeståndsanspråk och framfört önskemål om att åklagaren skulle föra skadeståndstalan. Åklagare A bedömde att anspråket var uppenbart obefogat och beslutade att inte föra målsägandens talan. Beslutet och skälen för det dokumenterades inte och ingen underrättelse skickades till målsäganden.

Åklagare B, som tillhörde en annan åklagarkammare och närvarade vid huvudförhandlingen via videolänk, uppmärksammade inför förhandlingen att någon underrättelse om att åklagaren inte förde målsägandens talan inte hade skickats till målsäganden. Åklagare B utgick dock från att målsäganden hade delgetts den informationen på annat sätt. Efter att huvudförhandlingen avslutats uppkom frågan om hur målsägandens skadeståndsanspråk skulle hanteras. Rättens ordförande informerade om möjligheten att begära skadestånd i ett tvistemål.

I beslutet uttalar JO följande. Av utredningen framgår att målsäganden förde fram sitt skadeståndsanspråk under förundersökningen. Det framgår också att åklagare A bedömde att skadeståndsanspråket var uppenbart obefogat och därför beslutade att inte föra målsägandens talan. Det framgår inte om åklagare A övervägde att kontakta målsäganden för att upplysa om t.ex. vilka belopp som enligt praxis normalt utgår. Med hänsyn till den betydelse det har för målsäganden att åklagaren för talan kunde detta ha varit lämpligt att göra.

Det står dock klart att åklagare A inte dokumenterade sitt beslut att inte föra skadeståndstalan eller skälen för beslutet. Någon underrättelse skickades inte heller till målsäganden. Dessa brister i handläggningen ledde till att målsäganden hade att utgå från att åklagaren skulle föra talan och att målsäganden gick miste om möjligheten att själv föra fram sitt anspråk i samband med brottmålet. Åklagare A kritiseras för sin hantering av skadeståndsanspråket.

Av utredningen framgår vidare att åklagare B inför huvudförhandlingen uppmärksammade att någon underrättelse med information om beslutet inte hade skickats till målsäganden. Under sådana förhållanden borde åklagare B ha säkerställt att målsäganden hade fått del av informationen på annat sätt, t.ex. genom att kontakta henne på telefon. När målsäganden själv inte framställde något skadeståndsanspråk vid huvudförhandlingen borde åklagare B ha frågat om det fanns något krav på ersättning. Åklagare B kan inte undgå kritik för hanteringen av skadeståndsfrågan.

4.2.4 JO om rätten till kontakt med en privat försvarare

En advokat sökte i egenskap av privat försvarare kontakt med sin klient som befann sig i en polisarrest misstänkt för brott. En åklagare nekade kontakten med hänvisning till att advokaten inte var förordnad till offentlig försvarare

I beslutet uttalar JO följande. En misstänkts rätt till kontakt med sin försvarare är absolut och gäller både för offentliga försvarare och för privata försvarare, om den privata försvararen uppfyller de krav som ställs i 21 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken för att utses till offentlig försvarare. Det har inte förts fram att advokaten inte uppfyllde dessa krav. Åklagaren kritiseras för att han nekade kontakten med hänvisning till att advokaten inte var förordnad till offentlig försvarare.

4.3 Beslut från JK

Under 2023 har JK meddelat ett beslut som tillsynsavdelningen bedömt vara av särskild betydelse för Åklagarmyndigheten. Beslutet har publicerats på Rånet i sammanfattning.

4.3.1 JK om långsam handläggning i ungdomsmål

I början av mars 2020, då sökanden var 15 år, anmäldes hen för våldtäkt mot barn och olaga hot mot en målsägande född i augusti 2005. I början av april uppkom det ytterligare misstankar mot sökanden om olaga hot och övergrepp i rättssak mot samma målsägande.

Sökanden anhölls i sin frånvaro den 9 april samma år och beslutet verkställdes dagen efter. Sökanden delgavs då misstanke om bl.a. två fall av olaga hot och försattes på fri fot. Några dagar senare tillkom en anmälan om bl.a. olaga tvång mot en målsägande född i juli 2004. Alla förundersökningar var åklagarledda. I slutet av augusti lade åklagaren ned förundersökningen om våldtäkt mot barn.

Förhör hölls med sökanden i april 2021, då hen även delgavs misstanke om olaga tvång. I maj samma år lades misstankarna avseende bl.a. övergrepp i rättssak ned. Sökanden slutdelgavs och förundersökningen redovisades i juni. Den 7 oktober

väcktes åtal för två fall av olaga hot och för olaga tvång och i slutet av månaden dömdes sökanden för brotten. Domen vann laga kraft den 12 november.

Parallellt med ovan nämnda brottsmisstankar har misstankar mot sökanden som gällde ytterligare brott utretts (bl.a. olaga frihetsberövande, mindre grovt brott, utpressning och flera fall av olaga hot). I dessa delar har förundersökningen lagts ned av åklagaren i slutet av augusti 2020 och i mitten av maj 2021.

I beslutet konstaterar JK bl.a. följande. Det är av många skäl påfrestande för barn att vara inblandade i en brottsutredning (jfr prop. 1994/95:12 s. 26 och SOU 2000:42 s. 85). Det är därför angeläget att förundersökningar där den misstänkte eller målsäganden är under 18 år bedrivs med särskild skyndsamhet.

Det är oacceptabelt att en förundersökning med barn inblandade för vilken frister gäller drar ut på tiden på det sätt som skett i detta fall. Den utdragna handläggningen har berott på såväl åklagare som polis. Både Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten förtjänar därför kritik för detta. Det är särskilt anmärkningsvärt att åklagaren, efter det att förundersökningen slutredovisades, dröjde i mer än tre månader med att väcka åtal. Mot bakgrund av ärendets ålder och karaktär borde åtal ha väckts i nära anslutning till slutredovisningen.

Kritik bör också riktas mot att det utan godtagbara skäl dröjde innan sökanden underrättades om misstanken om olaga tvång. Som tidigare nämnts underrättades hen om misstanken i april 2021. Detta trots att åklagaren i september 2020 gav ett direktiv till polisen om att underrättelse av brottsmisstanken skulle ske. Oaktat att åklagaren gav direktiv om underrättelse av brottsmisstanken i ett tidigare skede kan hen inte anses ha gjort vad som ålegat hen i egenskap av förundersökningsledare för att påskynda underrättelsen. Både Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten förtjänar därför också kritik för att det dröjde innan sökanden underrättades om brottsmisstanken.